

УДК 549-057.4(477)

КРОКИ ЖИТТЯ ТА НАУКОВОЇ ПРАЦІ ОРЕСТА ІЛЛЯРОВИЧА МАТКОВСЬКОГО

М. Павлунь

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Грушевського, 4, 79005 м. Львів, Україна
E-mail: zaggeol@franko.lviv.ua*

Стисло проаналізовано найважливіші сторони багатогранного життя й наукової праці вченого, педагога, організатора науки та освіти, метра мінералогії, патріарха геологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка Ореста Матковського.

Ключові слова: Орест Матковський, учений, педагог, мінералогія, геологічний факультет, Львівський університет.

Сімнадцятого листопада 2014 р. Оресту Матковському виповнилося 85 років. Цього дня на геологічному факультеті відбулася урочиста Академія із вшанування цієї знаменної та ювілейної дати доктора геолого-мінералогічних наук, професора кафедри мінералогії, заслуженого професора Львівського національного університету імені Івана Франка, академіка АН вищої школи України, віце-президента Українського мінералогічного товариства, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки, нагороди Ярослава Мудрого та Святого Володимира.

На засіданні Академії ми виголосили доповідь “Орест Матковський – кроки життя та праці”, у якій стисло узагальнено найважливіші сторони багатогранного життя та наукової праці вченого, педагога, організатора науки та освіти; отримано хоч і досить віддалений від повноти, проте яскравий та неординарний образ людини-творця і трудівника, відомого вченого і метра мінералогії, патріарха геологічного факультету Ореста Матковського.

Світ великий, але й дуже тісний! Адже до 1948 р. ні студент першого курсу геологічного факультету Орест Матковський, ні незабутній Євген Лазаренко – засновник факультету, перший його декан, а опісля Ректор університету й академік, і гадки не мали про існування один одного, хоча доля розпорядилася так, що саме вони спільно пройшли великий, славний і плідний шлях у науці й житті, і цей шлях досі продовжує торувати наш ювіляр – його блискучий учень, соратник і послідовник. А до того часу було подільське дитинство і юність малого хлопченяти й парубка – моторного, веселого, життєрадісного, холерично-емоційного, працьовитого, дотепного й дуже допитливого. Була сільська праця з дитинства, навчання в Підволочиській середній школі № 1 на Тернопіллі, були й дитячі та юнацькі ігри, веселі святкові дні та вечори на Різдво і Паску, хороводи, танці і співи: гей-гей, такого солов’їного голосу, як у Ореста, ще годі було знайти! Ще й сьогодні він з піснею справляється так, що, наприклад, у 2011 р. усі гості величезної зали в найдорожчому ресторані Владивостока змушені були встати та з вели-

чезним захопленням і здивуванням слухати Орестове “Многая літа”, яке він виконав на честь 60-річчя академіка РАН, випускника нашого факультету Олександра Ханчука. А його улюблена пісня “Ой чий то кінь стоїть” іде з ним усе його яскраве життя!

Навчання на факультеті Орест Іллярович закінчив 1953 р. з відзнакою й одразу вступив до аспірантури на кафедру мінералогії. У 1957 р. блискуче захистив кандидатську дисертацію та розпочав працю асистентом кафедри мінералогії, а 1962 р. став доцентом цієї ж кафедри, на якій працює донині.

Захист Орестом Матковським дипломної роботи, 1953.

Орест Матковський проводить лабораторні заняття зі шліхового аналізу, 1961.

Його наукові праці того часу були не тільки актуально злободенні, а й неординарно новітні. Про це дуже добре свідчить хоча б одна з низки його праць того часу: про мінералогію акцесоріїв, зокрема циркону, – її майже миттєво перекладено й опубліковано в Японії, хоча тоді про інтернет і журнали з наукометричних баз даних і гадки не мали –

усе визначав і досі визначає науковий зміст публікації, у якому б журналі вона не була надрукована (зокрема, й цієї та багатьох інших блискучих його наукових праць того й пізнішого часу).

Орест Матковський, отримавши 1962 р. вчене звання доцента, продовжив читати лекції та вести лабораторні заняття з різних мінералогічних дисциплін та інтенсивно проводив наукові дослідження з генетичної і регіональної мінералогії, зокрема, камерних гранітних пегматитів Волині, інших порід з усєї північно-західної частини Українського щита, трапової формації його західного схилу, різних об'єктів Складчастих Карпат і Закарпаття в контексті становлення мінералогічної наукової школи академіка Євгена Лазаренка.

Учасники радянської делегації на Сьомому з'їзді КБГА. Софія, 1967.

О. Матковський – другий ліворуч у другому ряді.

О. Матковський (стоїть другий ліворуч) серед учасників XI конгресу Міжнародної мінералогічної асоціації. Новосибірськ, 1978.

О. Матковський з дружиною (у центрі) під час святкування 50-річчя від дня народження, 1979.
Ліворуч – А. Ясинська, праворуч – В. Гончарук, В. Хмелівський.

Учасники XII конгресу Міжнародної мінералогічної асоціації на г. Шипка в Болгарії, 1982.
Зліва направо: В. Павлишин, О. Матковський, М. Юшкін, О. Хом'яков.

Тоді ж він став заступником відповідального редактора відомого у світі “Мінералогічного збірника”, а 1979 р. розпочав конструктивно поєднувати викладання, наукові дослідження й адміністративно-організаторську роботу як завідувач кафедри мінералогії: очолював її Орест Іллярович чверть віку – з 1974 по 1999 рр. Це був час, коли за його керівництва весь колектив кафедри науково дуже ефективно працював, а він сам у 1975 р. узагальнив свої наукові праці у докторській дисертації, яку захистив в Інституті геохімії і фізики мінералів АН України в Києві.

У той час Орест Матковський проводив дуже велику й різнопланову науково-організаційну і координаційну роботу, у тім числі на міжнародному рівні. Уже 1961 р. брав участь з проблемними доповідями у засіданні Комісії з мінералогії і геохімії Карпато-

Балканської геологічної асоціації (КБГА) та у роботі її Сьомого з'їзду в Софії, у низці всесоюзних нарад у Баку і Тбілісі, у міжнародній комісії з геологічних проблем Чехословаччини й України (Братислава), у Першому міжнародному симпозиумі з геохімії (Москва). Неодноразово був членом оргкомітетів різних наукових нарад з експериментальної, технологічної мінералогії і петрографії, з'їздів Всесоюзного й Українського мінералогічних товариств у Москві, Ленінграді, Києві. У цей період він самостійно або у співавторстві видав низку глибоких наукових статей і монографічних праць, зокрема “Акцессорные минералы гранитоидов осницкого комплекса Вольни” (1956), “Мінералогія вивержених комплексів Західної Волині” (1960), “Мінералогія і петрографія Чивчинських гор (Українские Карпаты)” (1971), розділ “Мінералогическая характеристика пегматитов” у книзі “Мінералогія і генезис камерних пегматитов Вольни” (1973).

Відкриття Першої Всесоюзної школи з обміну досвідом викладання мінералогії і кристалографії у вищих навчальних закладах СРСР. Шацьк, 1983. У центрі – О. Матковський, ліворуч – Л. Яхонтова, праворуч – В. Франк-Каменецький.

Щоденна натхненна праця О. Матковського як науковця, керівника кафедри, організатора науки й навчання не залишилася непоміченою в університеті: у 1970 р. його прізвище занесли в Книгу трудової слави університету, він нагороджений ювілейною медаллю “За доблесну працю”. У 1977 р. йому присвоєно вчене звання професора кафедри мінералогії, і з того часу його зусилля в усіх напрямках різноманітної і бурхливої діяльності – така уже натура – інтенсифікувалися. Одразу після цього він став головним редактором “Мінералогічного збірника”, прочитав в університеті Брно цикл лекцій “Акцесорні мінерали”.

У 1980 р. його обрано деканом геологічного факультету. На цій ключовій посаді він перебував 16 років, що збігається з завершенням “золотого віку” геології: саме тоді відбулося зростання наукових досліджень підрядного й бюджетного напрямів. Були роки, коли на факультеті виконували до 100 госпдоговірних і до 10 держбюджетних тем по лінії Міністерства освіти України та Державного комітету науки і техніки, навчалися студенти-іноземці з різних країн, був створений і успішно функціонував Інститут геології і мінералогії золота, кольорових металів і алмазів України, а його директором теж був Орест Іллярович... Дивуємося, як і коли він встигав виконувати величезний і різноплановий масив роботи, будучи реально й формально і так переобтяжений коректним вико-

нанням непростих обов'язків завідувача кафедри, декана, викладача різних дисциплін, керівника дипломних робіт студентів і кандидатських досліджень аспірантів, плідно працюючи в науці та організовуючи її.

О. Матковський (четвертий праворуч) серед учасників засідання Комісії мінералогії і геохімії КБГА. Будапешт, 1987.

Орест Матковський з дружиною Ганною, сином Андрієм, донькою Наталею, зятем Юрієм та онукою Анастасією на кафедрі мінералогії, 1999.

Він став членом Ученої ради університету та, з невеликою перервою, є ним і донині, обраний віце-президентом і почесним членом Українського мінералогічного товариства і став головою його Львівського відділення, віце-президентом Львівського наукового геологічного товариства, членом експертної комісії Міністерства освіти і науки України

з геології, головою спеціалізованої ради з захисту докторських дисертацій, членом Президії і секції “Геохімія, мінералогія, петрографія, кристалографія” навчально-методичного об’єднання Державного комітету освіти, членом експертної комісії ВАК України (нині ДАК України) з геології і є ним донині.

Однак на першому місці в Ореста Ілляровича були наукові дослідження з теоретичної, генетичної, регіональної і прикладної мінералогії. У цей час він зумів підготувати цікаві та глибокі наукові праці, опублікувати великі теоретико-прикладні статті, монографії, підручники й навчальні посібники. Він є співавтором двотомного видання “Геология и полезные ископаемые Украинских Карпат” (1976, 1977), монографій “Типоморфизм минералов полиметаллических и ртутных месторождений Закарпатья” (1984), “Околорудные метасоматиты Закарпатья” (1988), “Минералы Украины” (1990), п’яти книг циклу “Мінерали Українських Карпат” (1990, 1995, 2003, 2011, 2014), “Прикладна мінералогія” (2002), “Генезис мінералів” (2003, друге видання 2007), “Основи мінералогії України” (2009), “Академік Євген Лазаренко. Нарис про життєвий і творчий шлях, спогади, фотоальбом” (2005), “Геологічний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка” (2008, друге видання 2010), “Російсько-український геологічний словник” (2011) та ін.

Учасники Міжнародної наукової конференції, присвяченої 140-річчю кафедри мінералогії Львівського університету. Шацьк, 2004. Зліва направо: В. Павлишин, П. Білоніжка, І. Попівняк, Н. Лазаренко, О. Матковський, Б. Пирогов, Б. Панов, О. Зінченко, Л. Скакун.

Наукова громадськість належно оцінила результати цих досліджень на низці симпозіумів і конференцій, зокрема, на XI конгресі Міжнародної мінералогічної асоціації у Новосибірську, IV Всесоюзному симпозіумі з метаморфізму в Апатитах на Кольському півострові, XII конгресі Міжнародної мінералогічної асоціації у Варні (Болгарія), Всесоюзній нараді з акцесорних мінералів у Москві, під час роботи Комісії мінералогії і геохімії КБГА в Будапешті (Угорщина) тощо. Різноманітна і глибоко змістовна робота О. Матковського з проблем теоретичної, генетичної й регіональної мінералогії була

увінчана присудженням йому 1982 р. Державної премії в галузі науки і техніки. Ця премія стала заслуженим визнанням натхненної і важливої праці вченого.

Орест Іллярович, хоч як це не дивно, знаходив час і сили для написання науково-популярних праць, і тут він теж був вірний собі – якщо щось робити, то досконало! Про це свідчить науково-популярна книга “Природные кристаллы Украины”, за яку йому разом з В. Квасницею та В. Павлишиним 1992 р. присуджено диплом Президії і Ради Всесоюзного мінералогічного товариства. Роком пізніше його обрано академіком Академії наук вищої школи України, де він очолював мінералого-геохімічний і петрографічний напрям відділення наук про Землю. Президія академії високо оцінила його роботу: у 2005 р. за навчальний посібник “Прикладна мінералогія” (співавтор Б. Пирогов) нагородила Ореста Ілляровича дипломом і медаллю лауреата нагороди Ярослава Мудрого. Як і не забула про його здобутки Державна геологічна служба України: 1999 р. вона нагородила його медаллю В. Лучицького, 2004 р. присвоїла найвище відомче звання “Почесний розвідник надр” з відповідною медаллю, 2005 р. нагородила пам’ятним знаком П. Лутугіна за заслуги в розвідці надр.

Керівництво Інституту геології і геохімії горючих копалин НАН України – М. Павлюк та І. Дудок – вітають О. Матковського з нагоди 75-річчя, 2004.

У 2001 р. О. Матковський став заслуженим професором Львівського національного університету імені Івана Франка.

Однак повернімося до науково-організаційної роботи ювіляра.

У 1994 р. за ідеологічного обґрунтування О. Матковського в університеті провели Всеукраїнську конференцію “Золото надр України”. У 1996 р. його відрядили в Угорщину до м. Мішкольц для участі в XV міжнародній виставці мінералів, тоді ж він узяв участь у роботі Третьої міжнародної конференції “Мінералогія і музеї” в Будапешті, роком пізніше – у П’ятій школі з фізики мінералів у Вроцлаві, у XII Європейському симпозіумі з флюїдних включень у Варшаві–Кракові. Щодо України, то й тут не без його зусиль і безпосередньої участі проведено конференції в Луцьку–Шацьку (біомінералогія, мінералогічні музеї), Береговому (екологічна мінералогія), Донецьку, Харкові, Одесі, Києві, Львові (різні питання мінералогії, геохімії, корисних копалин, навчального

процесу). Системно проводять організовані ним наукові читання імені академіка Євгена Лазаренка в Києві, Львові, Чинадієвому, видають збірники тез доповідей і матеріали конференцій. У 2005 р. Спілка геологів України нагородила Ореста Ілляровича медаллю Євгена Лазаренка за внесок у мінералогію.

Зустріч у замиській резиденції президента Монголії, 2010.

Зліва направо: М. Павлунь, Ю. Дорошенко, дружина президента Хажідсуренгійн Болормаа (випускниця геологічного факультету 1988 р.), А. Сіворонов, О. Матковський.

М. Павлунь, О. Матковський та А. Сіворонов на морському вокзалі м. Владивосток, 2011.

Мало хто достеменно може зрозуміти, як учений, педагог, організатор і керівник науки, громадський діяч, маючи за плечима немало років, не тільки не збавляє, а нарощує життєві оберти. Проте це так. Варто хоча б сказати про фундаментальне п'ятитомне видання "Мінерали Українських Карпат": третій–четвертий томи вийшли останніми

роками, а п'ятий том "Процеси мінералоутворення" – у вересні 2014 р. Орест Іллярович працює заступником головного редактора журналу "Записки Українського мінералогічного товариства", є головним редактором Геологічного збірника НТШ, не пропускає жодного засідання АН вищої школи в Києві. І при цьому продовжує читати лекції студентам, керує держбюджетною науково-дослідною тематикою...

О. Матковський на презентації книги "Мінерали Українських Карпат. Процеси мінералоутворення" під час Восьмих наукових читань імені академіка Євгена Лазаренка "Мінералогія: сьогодні і майбуття", присвячених 150-річчю заснування кафедри мінералогії у Львівському університеті. Чинадієве, 2014.

І знову суспільство вдячне йому. У 2008 р. він отримав подяку Кабінету Міністрів України, через рік удостоєний нагороди Святого Володимира АН вищої школи, 2011 р. нагороджений грамотою Верховної Ради України. Нарешті, на засіданні урочистої Академії 17 листопада 2014 р. йому вручено сертифікат і медаль Спільки геологів України "За заслуги" II ступеня.

Майже всі ми, випускники факультету, – це учні О. Матковського. Проте особливу увагу до нього виявили монгольські випускники нашого факультету, які 2010 р. запросили його та інших викладачів факультету в Монголію. І він полетів на край світу, в Улан-Батор, а потім ще у Південну Гобі. А 22 вересня 2011 р., перебуваючи вже зовсім на краю світу – у Владивостоці на науковій конференції та на запрошення випускника факультету О. Ханчука, тільки він та ще троє львів'ян, у тім числі й я, купався в Японському морі! Хто з вас це може зробити? А він це зробив!

У 2011 р. президент Монголії під час перебування у Львові особисто вручив О. Матковському ювілейну медаль "800 років Великої Монголії" за підготовку студентів з цієї країни. У 2013 р. Ореста Ілляровича нагороджено медаллю "140 років НТШ" та відзначено Почесною грамотою Західного наукового центру НАН України.

Завершуючи незавершене – дуже стислий огляд яскравого, динамічного й повнокровного наукового життя і праці Ореста Ілляровича Матковського, яке добігло уже до ювілейного 85-річчя, – наголосимо, що він зумів глибоко дослідити різні аспекти мінералогії та опублікувати результати досліджень у понад 500 наукових статтях, 16 монографіях, п'яти підручниках і посібниках. Він для всіх нас духовний та інтелектуальний приклад справжньої національної еліти, приклад людяності, толерантності і чуйності. Це

професор, який усе своє свідоме життя керувався й керується дуже простим, однак над-важливим соціальним принципом, від якого жодного разу не відійшов: “Людина вартує стільки, скільки вартує її слово!”. У нього ще немало науково-організаційних і життєвих планів, тож здоров’я ювіляру та творчих успіхів. З роси йому і води!

*Стаття: надійшла до редакції 24.11.2014
прийнята до друку 02.12.2014*

THE STEPS OF LIFE AND SCIENTIFIC ACTIVITIES OF OREST ILLYAROVYCH MATKOVSKYI

M. Pavlun

*Ivan Franko National University of Lviv,
4, Hrushevskiy St., 79005 Lviv, Ukraine
E-mail: zaggeol@franko.lviv.ua*

The most important aspects of versatile life and scientific activities of the scientist, teacher, organizer of science and education, maître of mineralogy, patriarch of the Geology Department of Ivan Franko National University of Lviv Orest Ilyarovich Matkovskiy are briefly analyzed.

Key words: Orest Matkovskiy, scientist, teacher, mineralogy, Geology Department, Lviv University.

ШАГИ ЖИЗНИ И НАУЧНОГО ТРУДА ОРЕСТА ИЛЬЯРОВИЧА МАТКОВСКОГО

Н. Павлунь

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Грушевского, 4, 79005 г. Львов, Украина
E-mail: zaggeol@franko.lviv.ua*

Кратко проанализировано самые важные стороны многогранной жизни и научной деятельности ученого, педагога, организатора науки и просвещения, мэтра минералогии, патриарха геологического факультета Львовского национального университета имени Ивана Франко Ореста Ильяровича Матковского.

Ключевые слова: Орест Матковский, ученый, педагог, минералогия, геологический факультет, Львовский университет.